

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY NAMED AFTER AL-FARABI

*«Қазақ тіл білімі: жаңа ғылыми парадигмалар
мен оқытудың инновациялық технологиялары»
атты халықаралық ғылыми-теориялық конференция*

Алматы, 19-20 сәуір 2012 жыл

**Международная научно-теоретическая конференция
«Казакское языкознание: новые научные парадигмы
и инновационные технологии обучения»**

Алматы, 19-20 апреля 2012 года.

**International scientifically-theoretical conference
«The Kazakh linguistics : the new scientific paradigms
and innovative teaching technologies»**

Almaty, April 19-20, 2012

МАЗМҰНЫ

ПЛЕНАРЛЫҚ БАЯНДАМАЛАР

Сағындықұлы Б. Түркі тілдеріндегі дауысты дыбыстардың даму тарихы.....	7
Жаң Днижн. Қазіргі қазақ тілінің ақпарат көзі категориясы.....	10
Алишина Х.Тобольское наследие профессора Н.Ф. Катанова.....	15
Манкеева Ж. Қазіргі қазақ тіл біліміндегі жаңа ғылыми парадигмалардың қалыптасу үрдісі.....	18
Момынова Б. Ым-ишараттардың семиотикалық тектері мен функционалдығы.....	22
Әбілхак М. Әдебиет пен тілдің қатынасының бір қыры.....	25
Мулдағалиева А., Окушева Г. Специалист XXI века. Каким он должен быть?.....	28
Еркін А. Көне ұйғыр жазбасы «Алтұн Ярұқтың» аударылу мезгілі және қытайдағы буддизм аударма дәстүрінен.....	31
Болаш Шөкей. Арнаулы атаулардың аудармасы туралы.....	34
Шалабай Б. Мәтін прагматикасы.....	40
Садыков Т., Демирйүрек Й. Бир Муундуу сөздегү үндөштүктүн фоностатистикасы.....	42
Смағұлова Г. Метафораның когнитивтік-дискурстық сипаты.....	45
Махмуд Аллахманлы. Фольклорист Бахлул Бехджат и произведение «История Гачага Наби».....	49
Әлкебасва Д. Тілдік сана.....	51
Таева Р., Қоңырбекова Т. On some aspects of teaching foreign language disciplines to graduates	54
Әбділәшімұлы Д. Қадай Тәйжының өліміне байланысты Қытай архивтерінен табылған бір парша хат және оның тілі	57

-I-

ҚАЗАҚ ТІЛ БІЛІМІНІҢ ЖАҢА ЗЕРТТЕУ ҮДЕРІСТЕРІ МЕН КОММУНИКАТИВТІ-ФУНКЦИОНАЛДЫ БАҒЫТТАРЫ

Ақымбекова Г. Қала тілінің зерттелуі туралы.....	64
Әділбекова Ж. Тілдік феномені эмпатияның психоллингвистикалық негіздері.....	68
Әнесова Ү. Семиотикалық таңбалар жүйесіндегі символдар.....	72
Бейсембаева С. Кинесикалық компоненттер және олардың ауызша сөйлеуде берілу жолдары.....	78
Бектемірова Б., Қарағойшиева Д. Мәдениаралық құндылықтардың тілдік ерекшеліктері (қазақ, орыс, ағылшын тілдері негізінде).....	82
Бектұрғанова Ж., Молдасан Қ. Тілдің дамуы және оны зерттеудің мәселелері.....	86
Ергубекова Ж. Эпикалық этномәдени концептілерінің фразеологизмдер арқылы вербалдануы (тілдік көрінісі).....	91
Есенова Қ. Саяси дискурстағы метафоралар қолданысының прагматикасы.....	94
Жакишева М. Қазіргі ақпараттық технологиялардың педагогикалық мүмкіндіктері.....	98
Жусанбаева С. Өлең мәтінінің семантикалық байланыстылығы.....	100
Жұбаева О. Морфологиялық репрезентация – концептуалды мазмұнның берілу жолдарының бірі.....	104
Ибраимова Ж. Тіл біліміндегі коммуникативтік семантика мәселесі.....	108
Кенжесқанова К. Адам аттарының қалыптасуының әлеуметтік мәдени негізі.....	112
Қалиұлы Б. Дүниетанымдық бейнелер және олардың ғылымтанымдық сипаты.....	116
Қошқарбаева Б., Хусаин Р. Ағылшын, қазақ тілдеріндегі диалектілердің ұлттық-мәдени ерекшеліктері.....	119
Құтжанова Г. Бағалау мағынасының зерттелуі.....	122
Мағжан С. Бейвербалды семиотика, негізгі бірліктері.....	125
Маретбаева М. Қазіргі таңда мәтін лингвистикасының даму бағыты мен теориялық мәселелеріне қысқаша шолу.....	128
Мәмбетова М. Тілдік санадағы клишелік құрылымдыр.....	134
Мұратбек Б. Бағалауыштық лексиканың лингвистикалық мәселелері.....	138
Оспанғалиева А. Жарнаманың дискурстық табиғаты.....	141

Қуғыншылар қатты желіске салып лекіте тартқанда, Жайық атын тежеп, қолын көтерді. Тасемен де қатарласып бөгеле берген. және жиналыста шешімді жақтап не қарсы дауыс беру:

Бауыржан: – Қарсы көтерген қол жоқ!.. Сонымен бұл шешіміміз бір ауыздан қабылданды.

Осы деңгейдегі ым тілінің дыбыстық тілге варианттылығы да дәлелдейді. Мысалы, қоштасу кезінде келе-сідей ым, ишараларды қолдану: қол бұлғау, орамалын бұлғау, тымағын бұлғау.

Ым, ишаралар сөздер секілді төл және кірме болуы мүмкін. Яғни бір халықтан екінші халыққа, бір говор, диалект немесе тілден басқа говор, диалект немесе тілге ауысуы мүмкін. Орыс тілінен енген ишараға «қол соғу, қол шаталақтау» жатады.

Сол бір жарасымды көрініс кезінде залдағылар ұзақ қол соғып өз сүй-сіністерін білдірген болатын.

Сондай-ақ архаизм ым, ишаралар, оның ішінде тарихи ым, ишаралар да бар. Мысалы, «тізерлеп, қол қусырып, тағзым ету» – сәлемдесу ишарасы.

Тізерлеп, қол қусырып, тағзым ету (уәзір).

Дыбыстық тілде кәсіби сөздер болатыны секілді кинесикалық «тілде» де кәсіби ым, ишаралар бар. Олар нақтылы жағдайларда және негізінен бағынышты адамдарға техникалық тәсілдер мен операцияларды түсіндіру үшін қолданылады. Кәсіби ым, ишаралардың басты қызметі – жұмыс әдіс-тәсілдерін қайталау.

Ым, ишаралар, оның ішінде табу тұрпайы болуы мүмкін. Мысалы, «қолын шығару».

Оларға міне су! – деп Қылышбай қолын шығарды.

Морфологиялық деңгейге келсек, морфологиялық мән-мағыналардың, оның ішінде әсіресе, олардың көрсеткіштерінің (септік, сандық, шақтық, т.б.) баламалары, сәйкестіктері ым, ишараларда тіпті жоқ.

Ым, ишараларды түрлі морфологиялық категориялардың сөздеріне ұқсатуға болады. Олардың кейбірі есімдіктерге (өзінің кеудесіне нұсқау – «мен»), үстеулерге (бағытты нұсқау), сан есімдерге (сандарды саусақпен көрсету) ұқсайды, сирек те болса сын есім-предикаттарды («ақымақ» ишарасы), зат есімдерді («ақша» ишарасы).

Как только преследователи броси-лись погоню, Жайык, придержав коня, поднял руку. Тасемен, поравнявшись, тоже остановился.

– Против никто не поднял руку, поэтому данное решение принято единогласно, – произнес Бауыржан.

Зрители в восторге зааплодировали.

Зрители в восторге зааплодировали.

Зрители в восторге зааплодировали.

Зрители в восторге зааплодировали.

Зрители в восторге зааплодировали.

Зрители в восторге зааплодировали.

Зрители в восторге зааплодировали.

Зрители в восторге зааплодировали.

Зрители в восторге зааплодировали.

Зрители в восторге зааплодировали.

В данной статье рассматриваются кинесические компоненты и способы их передачи в устной речи.

This article deals with non-verbal components and the ways of their expressions in speaking.

МӘДЕНИАРАЛЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ ТІЛДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

(қазақ, орыс, ағылшын тілдері негізінде)

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Қазақстан (Алматы)
ф.ғ.к., доцент Б.С. Бектемірова, ф.ғ.к., PhD Д.А. Қарағойшиева

«Every language is a temple in which the soul of those who speak it is enshrined» – said Oliver Wendell Holmes.

Оливер Уендел Холмстың «әрбір тіл – осы тілде сөйлейтін адамдардың жан дүниесі сақталағын ғибадатхана іспеттес, – деген тұжырымы тілдің адам өміріне ғана емес, сонымен

қатар оның мәдениетін айқындайтын негізгі қорған екендігін нақтылай түседі. Әрбір ұлт өкілі үшін өзінің мәдениетін сақтауы, оны ұрпақтан ұрпаққа жеткізуі, сол ұлт тілінің ең маңызды қызметі. Дәл осы қызмет сол ұлт өкілі тұлғасының қалыптасуына, ұлттық мінезінің, ұлтаралық қатынасының, ұлттық, халықтық қатынастарының қалыптасуында маңызды, шешуші рөл атқарады [5].

Тіл халықтың мәдениетін толыққанды сақтай отырып, келер ұрпаққа жеткізуші құрал. Ол тілдік санада сақталып, көрініс тауып отырады. Ресей ғалымы Н.В. Уфимцеваның пікірі бойынша, «тілдік сана *әлеуметтік таным, лексика, сөз тіркесі, фразеологизм, мәтін, бейнелеу* сияқты тілдік құралдардың жиынтығынан, бірлігінен тұрады. Тілдік сана өзге ұлттардың мәдениетін, қызметін танудың дереккөзі ретінде қарастылады, әрі өз мәдениетін тану құралы ретінде қызмет етеді» [6].

«Қоршаған ортаны тану барысында адам өмірден өзіне керек бөліктерді, яғни не нәрсенің керек /керек еместігін, не нәрсенің маңызды /маңызды емес екендігін, белгілі бір нәрсесіз өмірін елестете алу /алмайтынын немесе мүлде керек емес екендігін шешеді. Осының нәтижесінде ол өзінің өмірге деген өзіндік құнды көзқарасын қалыптастыра отырып, айналадағы заттар мен құбылыстардың мағыналылығы мен маңызын айқындайды, әрі өміріндегі мағыналық және маңыздылық заңдылықтарына сай бағалайды. Әрбір зат, құбылыс немесе идея өзінше бағаланады, осыған сәйкес оның белгілі бір құндылықтары айқындалады. Бұл қоғамға деген көзқарастың қалыптасуына, маңыздылығына, мағынасына негізделеді» [4, 45-46 бб.].

Тілдік құндылық – мәдениет құндылығы. Әрбір халық құндылықты өздігінше түсінеді. Қазіргі заман тілі құндылықты жаңа қырынан сараптауға мүмкіндік береді. Кеңестік кезең кезінде қазақтардың және орыстардың тілдік санасында маңызды орын алған жайттар бүгінгі күні кейінгі орынға түсіп, маңыздылығы/өзектілігі мен мағыналылығына сай басқа құбылыстар басымдылық танытып, қазіргі таңда жаңаша сипат алуда. Құндылықтың адам өмірінде алатын орны оның мәдениетінің көрінісі. Адам өміріне әсер ететін *құндылық, басымдылық, мағына* мәдениетпен ұштасады. Кез келген ұлт өкіліне жататын тұлға өзінің мәдениетіне тән ерекшеліктерді толық танып біле алмайды. Әрбір ұлт өкілі өз мәдениетінің ерекшеліктерін тану үшін басқа ұлттың мәдениетімен қақтығысқанда, қарым-қатынасқа түскенде ғана өзінің халықтық менталитетіне сай айшықтары айқындалады. Осы сәтте мәдени түсініспеушілік, мазасыздық, әлсіздік немесе дағдарыс туындайды. Түсініспеушілікті жою үшін тілдің мүмкіндіктеріне толық тоқталып, шынайылық пен сөйлеу мәдениетін, басқа тілдермен байланысын, мәдени маңызын, қазақ, орыс, ағылшын халықтарының тілдік ассоциациясына назар аудартады. Салғастырмалы талдау жасау үшін Н.В. Уфимцеваның 2010 жылы Қазақ ұлттық университетінің филология факультетінде оқыған дәрісінде оның ассоциативтік сөздігінің материалдары пайдаланылды.

1-кесте. Орыс халқының тілдік санасындағы мәдени құндылықтарының ассоциативтік сөздік негізінде айқындалған көрінісі

№	Ассоциат	Қол-во вызв. его стим.	№	Ассоциат	Қол-во вызв. его стим.	№	Ассоциат	Қол-во вызв. его стим.
1	человек (адам)	1404	26	стол (үстел)	369	51.5	страх (қорқыныш)	287
2	дом (үй)	864	27	парень (жігіт)	368	51.5	умный (ақылды)	287
3	жизнь (өмір)	711	28	дорога (жол)	361	53	долго (ұзақ)	286
4	плохо (жаман)	691	29	мир (әлем)	360	54.5	далеко (алыс)	285
5	большой (үлкен)	684	30	говорить (сөйлеу)	355	54.5	сильный (күшті)	285
6	хорошо (жақсы)	677	32.5	Есть (тамақтану)	354	56	город (қала)	284
7	нет (жоқ)	667	32.5	дерево (тал)	354	57	зеленый (жасыл)	283
8	деньги (ақша)	587	32.5	время (уақыт)	354	58	черный (қара)	282
9.5	друг (дос)	565	34	жить (өмір сүру)	350	59	боль (ауру)	281
9.5	дурак (ақымақ)	565	35	думать (ойлау)	349	60	всегда (әрқашан)	278
12.5	лес (орман)	438	36	я (мен)	347	61	море (мұхит)	277
12.5	мужчина (ер кісі)	438	37.5	разговор (әңгіе)	344	62	муж (күйеу)	272
12.5	хороший (жақсы)	438	37.5	свет (жарық)	344	63	счастье (бақыт)	270

14	день (күн)	436	39	мой (менің)	338	64	солнце(күн)	267
15	много (көп)	429	40	Красный (қызыл)	330	65	собака (ит)	266
16	любовь (махаббат)	428	41	машина (көлік)	323	66	кино (кино)	265
17	работа (жұмыс)	426	42.5	женщина (әйел)	321	67	ум (ақыл)	261
18	вода (су)	420	42.5	книга (кітап)	321	68	маленький (кішкентай)	260
19	ребенок (сәби)	413	44	грязь (батпақ)	318	69	сделать (істеу)	259
21.5	радость (қуаныш)	404	46.5	идти (жүру)	308	71.5	очень (өте)	258
21.5	все (барлық)	404	46.5	старый (ескі)	308	71.5	предмет (зат)	258
22	дело (жұмыс, іс)	390	46.5	мальчик (ұл бала)	308	71.5	он (ол)	258
23.5	плохой (жаман)	378	48	белый (ақ)	304	73	война (соғыс)	251
23.5	смерть(өлім)	378	49	девушка (қыз)	302	74	ночь (түн)	250
25	быстро (жылдам)	371	50	мужик (ер кісі)	301	75	земля (жер)	247

Жоғарыдағы кестеде орыс мәдениетінің тілдік санасы бейнеленген.

- бірінші қатарда қолданылу жиілігі мен стимул саны көрсетілген;
- екінші қатарда берілген стимул саны;
- үшінші қатарда әрбір стимулға берілген ассоциация саны.

1-кестедегі талдаудан байқағанымыз: орыс халқының танымында адам стимулы маңызды орын алатынын аңғарамыз. Көрсеткіште оның саны – 1404. Орыс халқының санасында адам факторы ең жоғарғы көрсеткішті иеленген. Сонымен қатар жиілігі жоғары стимулдар қатарына *дом, очаг, семья* жататындығын айқындадық. *Жизнь* стимулы орыс ұлтының өмір деген құндылықты бағалау дәрежесі көрсетілген. Біздің ойымызша, орыс халқының адамдары өмірді сүйеді және әрбір күн олар үшін қымбат, әрі соңғы күніндей өмір сүріп тұрғандай тіршілік етеді.

2-кесте. Ағылшын халқының тілдік санасындағы мәдени құндылықтарының ассоциативтік сөздік негізінде бейнеленген көрінісі

№	Ассоциат	Кол-во вызв. его стим.	№	Ассоциат	Кол-во вызв. его стим.	№	Ассоциат	Кол-во вызв. его стим.
1	Me	1087	26	Nice	483	51	Dead	371
2	Man	1071	27	Red	477	52	Ship	369
3	Good	881	28	Now	461	53	Music	363
4	Sex	847	29	Hard	451	54	Noise	360
5	No	805	30	White	450	55	Cold	352
6	Money	750	31	Woman	445	56.5	Women	351
7	Yes	743	32	Bed	432	56.5	You	351
8	Nothing	713	33	School	431	58	Men	345
9	Work	686	34	Help	427	59	Happy	340
10	Food	676	35	Pain	426	60	Drink	339
11	Water	669	36	Sea	425	61	Head	337
12	People	664	37	Dog	419	62	Hair	336
13	Time	630	38	Never	415	63	Gread	333
14	Life	629	39	Of	413	64	Tree	332
15	Love	622	40	Old	402	65	Church	331
16	Bad	615	41	Book	401	66	Fear	330
17	Girl	581	42	Paper	399	67	Boy	328
18	Up	565	43	Down	398	68	Hors	326
19	Car	550	44	Green	395	69	It	322
20	Black	549	45	In	388	70.5	War	321
21	What	545	46	Person	387	70.5	Word	321
22	House	539	47.5	Fir	37	72	Fool	316
23	Out	535	47.5	To	37	73	Friend	311
24	Death	518	49	Rubbish	374	74	Fat	309
25	Home	501	50	light	373	75	Fun	306

Кез келге атқарса, қоғам ақпараттар алм қарым-қатынас

«Адам с көрініс табад орналасады. табиғатпен, к бағалай отығ ұрпына ерек қалыптастыр мәдениеттің ашылып, ере

Жоғар азаматтарын А.П. Садох ағылшын а алу» тірке құрметті б Сырт көзге

Қаза ассоциаци факультет қатысуым

3-к сөздік не

№
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15

сар кіш кө тұ ф ү м б д і

күн)	267
ит)	266
ино)	265
л)	261
ий	260
тай)	
істеу)	259
те)	258
(зат)	258
	258
огыс)	251
у)	250
р)	247

Кез келген халықтың этномәдени құндылықтары жеке тұлғаның өмірінде қандай рөл атқарса, қоғамдағы рөлі де орасан зор екендігі даусыз. Қоғамдағы әрбір тұлға арасында ақпараттар алмасады, сұрыпталады, қоршаған ортамен байланыс туындайды, эмоция, сезім, қарым-қатынастың түрлі жолдары қалыптасады.

«Адам санасында бір уақытта әрқилы мазмұндағы түрлі әрекеттер мен құндылықтар көрініс табады. Олар санада бір-бірімен байланыста жүйелі түрде белгілі бір тәртіппен орналасады. Әрбір құндылықтың мәдени ортадағы алатын орны ерекше, онда адамның табиғатпен, қоғаммен, ортамен байланысы бейнеленеді. Қоршаған ортаның құндылықтарын бағалай отырып, әр ұлт өкілі өзінің көне мәдениетіне, шежірелеріне, жәдігерлеріне, әдет-ғұрпына ерекше мән бере отырып, соның негізінде өз ұлтының негізгі құндылықтар жүйесін қалыптастыра отырып, оны өмірінің нұсқаулығы ретінде қолдануы қажет. Осыған орай әр мәдениеттің өзіндік құндылық жүйесі қалыптасады. Осы жүйеде мәдениеттің тылсым қырлары ашылып, ерекшеліктері айқындалады» [3, 46-47 бб.]

Жоғарыда көрсетілген кестеде басымдылық танытқан *те, тап* ассоциациялары ағылшын азаматтарының ұлттық менталитетін көрсетеді. Ағылшындардың өмірлік ұстанымы туралы А.П. Садохиннің ойы осы стимулға мысал бола алады. Ол былай дейді: «Жаңа замандағы ағылшын азаматтары өз-өзін басқаруды адам бойындағы байлық деп түсінеді. «Өз-өзіңді қолға алу» тіркесі олардың ұраны іспеттес. Адам қаншалықты өзіне берік болса, соншалықты құрметті болады. Қуанышта да, қайғыда да, жеңістер/жеңілістерде де өзін-өзі ұстай білу керек. Сырт көзге, қолдан келсе, іштей де сабырлық сақтай білу керек» [3, 46 б.].

Қазақ халқының тілдік санасындағы мәдени құндылықтарын анықтау үшін ассоциациялық сараптама әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің филология факультетінің студенттері арасында өтті. Бұл жұмыс 100 сауалнамаға жауап берушінің қатысуымен жүргізілді. Жүргізілген сараптама нәтижесі

3-кесте. Қазақ халқының тілдік санасындағы мәдени құндылықтарының ассоциативтік сөздік негізінде бейнеленген көрінісі

№	Ассоциат	Стимул саны
1	Бесбармақ	25
2	Атамекен	21
3	Ақша	21
4	Жұмыс	19
5	Еріншек	19
6	Домбыра	19
7	Көшпенділер	19
8	Шай	17
9	Қонақжай	16
10	Бала	15
11	Батыр	13
12	Жылқы	8
13	Қымыз	7
14	Мал	3
15	Кең дала	1

Жасалған зерттеу нәтижесін нақты деп айта алмаймыз. Себебі, бұл жасалып отырған сараптама алғашқы және оған қатысушылардың саны да жеткілікті емес. Дегенмен жасалған кішігірім ассоциациялық эксперименттен жалпы қазақ халқының тілдік сана туралы түсінігін көре аламыз. Үшінші кестеде көрсетілгендей қазақтардың тілдік санасындағы бірінші орында тұрған ұлттық тағам *бесбармақ*. Шынында да бұл ұлттық тағам қазақтардың мәдениетінің феномені. Мысалға келтірілген ассоциат қазақтардың мәдениетінен көрініс береді. Қазақтың ұлттық бесбармақ тағамы әрқашан дастарханның көркін келтіріп тұрады. Қонақ күткенде, мейрамдарда құрметпен жасалатын бұл тағамның түрін Қазақстанда болған кез келген мейман біледі. Кез келген отбасында бұл ұлттық тағам құрметті қонақтарға жасалады және дәстүрге деген құрметті көрсетеді. Бесбармақ – еттен жасалатын тағам. Ол жылқы етінен, сиыр етінен немесе қой етінен жасалады. Қойдың етінен жасалатын болса, ет бір жарым сағат қайнайды, ал

сиырдың немесе жылқының етінен жасалса, екі немесе үш сағат қайнайды. Етті жайма-нан немесе кеспе-нанмен ұсынылады. Сорпасына айран қатып ішеді. Қатысушылардың бесбармақты стимул ретінде таңдауы бекер емес. Әрбір қазаққа бесбармақтың ұлттық ерекше құны бар.

Ұсынылған ассоциативті сөздіктер мен ассоциативті эксперименттер тілдік сананы зерттеуге, мәдени құндылықтарды бағалауға көмектеседі. Бұл жүргізілген сараптама нәтижесі ретінде айтарымыз ассоциациялық сөздік жасау лингвист ғалымдардың міндеті болып отыр. Бұл сөздік түрлерін кез келген мәдени, кәсіби ортада, мәдениаралық қарым-қатынаста түрлі мәдениет иелерінің ортасында қолдануға пайдасы мол тиері сөзсіз. Сөздікті жасау бүгінгі қазақ тіліне өте қажет. Қазақ тілінде жүргізілген сараптама аталған зерттеудің кеңеюінің алғашқы көрінісі ретінде айта отырып, болашақта электронды ассоциативті сөздік жасау жоспарда бар.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Kiss G., Armstrong C., Milroy R., Piper J. An associative thesaurus of English. Edinburg: University of Edinburg, MRC Speech and Communication Unit, 1972.
2. Klukchon K., Strodbeck F. Variation in Value Orientation. – N.Y., 1961.
3. Садохин А.П. Межкультурная коммуникация: Учебное пособие. – М. 2006.
4. Русский ассоциативный словарь. Прямой словарь от стимула к реакции. Ассоциативный тезаурус современного русского языка. Часть I, II (Ю.Н. Караулов, Ю.А. Сорокин, Е.Ф. Тарасов, Н.В. Уфимцева). – М., 1994. – 224 с.
5. <http://psycholing.narod.ru/jaz-soz2004.htm>
6. www.gumer.info/bibliothek-Buks/Linguist/Ter/-13.php

***

В статье рассматриваются особенности межкультурных ценностей представителей разных этносов. На ассоциативном материале трех языков предпринята попытка осуществления сопоставительного анализа межкультурных ценностей.

***

The article considers the peculiarities of the intercultural values among the representatives of various ethnical groups. On the basis of the associative material of the three languages the authors attempt to make a comparative analysis of the intercultural values.

ТІЛДІҢ ДАМУЫ ЖӘНЕ ОНЫ ЗЕРТТЕУДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Ж.М.Бектұрғанова п.ғ.к., доцент

Қ.Ш.Молдасан п.ғ.к., доцент

Тілді антропологиялық тұрғыдан зерттеу бүгінгі күннің ең өзекті мәселесі болып отыр. Антропологиялық парадигма тілді зерттеуде адам табиғатын күллі болмысымен алдыңғы орынға шығарады. Адамның күрделі, сан алуан табиғатын танып білу мақсатында көптеген ғылымдар тоғысып, өзара «серіктес» ғылым салаларының пайда болуына әкелді. Адам болмысы қоғам, ұлт, мәдениет, психология, физиология, гносеология аспектісінде қарастырылып, сәйкесінше әлеуметтік лингвистика, лингвомәдениеттаным, когнитивтік лингвистика, этнолингвистика, психоллингвистика және тіл палеонтологиясы сияқты тағы да көптеген салалардың зерттеу нысанына айналды.

Қазақ тіл білімінде бұл мәселеге алғашқылардың бірі болып мән берген танымал ғалым Қ.Жұбанов «біз жекелеген лингвистикалық фактілерді тілдің басқа салаларымен жалпы бірлікте қарастырып, осы байланысты қоғамның даму деңгейі, экономикалық, әлеуметтік дүниетаным тұрғысынан зерделеуді қажет етеміз» деген болатын [1,405-40]. Тілді зерттеудегі бұл принцип қазірде өркен жая бастады. Оның жетістіктерін түркітануда, түркі халықтарының